

*Професійна підготовка майбутніх учителів:
методи та технології навчання і виховання*

Оксана Михайлівна Піддубна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
(м. Житомир, Україна)*

Тетяна Всеволодівна Шмельова,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
(м. Житомир, Україна)*

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ

Реалізація ідей та принципів Нової української школи вимагає від майбутнього вчителя образотворчого мистецтва вдосконалення його фахової майстерності, а також підготовки до формування мистецької культури учнів.

Українська дослідниця О. Лисевич визначає культуру як «своєрідну систему адаптації», яка дозволяє особистості «швидко пристосовуватись до оточуючого середовища» [6, с.198].

Мистецька культура, як складне системне утворення, має дві найважливіші складові: 1) організаційну сторону функціонування мистецької культури (соціальні інститути, які відповідають за забезпечення умов функціонування мистецької культури, за створення, поширення і сприйняття естетичних цінностей: система освітніх установ; видавничі установи, організації, що здійснюють концертно-виставкову діяльність тощо; науково-дослідні організації самого широкого профілю; 2) складова пов'язана з творчою діяльністю в сфері мистецтва й результатами цієї діяльності (твори мистецтва; творчий процес їх створення, особливі відносини між автором і створеним ним твором мистецтва, відносини між автором, твором і реципієнтом (тим, хто сприймає твір мистецтва)). Саме завдяки мистецтву можливо сприйняття світу в його цілісності, в нерозривній єдності особистісного досвіду, буття культури й досвіду всього людства [3].

Сучасна наука підтверджує дані про стимуляційний вплив мистецтва на здібності учнів, на їх загальний розвиток і підвищення успішності навчання. Під час сприймання творів живопису відбувається кореляція між інтелектуально-пізнавальною та емоційно-чуттєвою сферами особистості. У процесі сприймання, усвідомлення й осмислення почуттєвого досвіду, сконцентрованого в творах живопису, виховується і розвивається особистість [8].

З огляду на пріоритет особистісно-розвивальної освіти й виховання важливим є підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до проведення не традиційного «аналізу» творів мистецтва, а «аналізу-інтерпретації», під час якого відбувається пошук учнями особистісно значущих символів у мистецтві, які співзвучні з власним духовним світом й естетичним досвідом [4]. Спілкування з живописним твором, як будь-який творчий процес, вимагає від учня «народження власної особистісно-значущої думки, творчого самовираження, яке є джерелом переконливості результату взаємодії з художнім твором, його емоційної виразності та змістовності» [7, с. 20]. Через спілкування з мистецтвом дитина віднаходить шляхи саморозвитку.

Важливо зазначити, що в житті дитини шкільного віку мистецтво стає одним із засобів пізнання дійсності та самопізнання. Проте це можливо тільки за умовою врахування індивідуальних особливостей дитини, які впливають на її сприймання навколишнього світу. «Сприймання – засвоєння – перероблення – нове творення» – така приблизно «прогресія» ланцюжків зростання від першого дотику дитини до мистецтва до формування з тієї ж самої дитини художньо-освіченої особистості» [2, с. 28].

Повноцінне сприймання, освоєння художніх творів та формування мистецької культури вимагає певної підготовки школярів, що покладено на вчителя образотворчого мистецтва. Отже, у підготовці студентів доцільно спрямовувати увагу на можливість формування основних структурних компонентів мистецької культури школярів, а саме: психологічну установку на сприймання мистецтва, естетичну потребу, безпосереднє сприймання

мистецтва й мистецьку діяльність.

Психологічна установка на сприймання мистецтва, на нашу думку, залежить від розвиненості естетичних почуттів дитини, її здатності до синестезії (асоціативно-цілісного естетичного переживання дійсності й творів мистецтва), певного естетичного досвіду особистості в сприйманні живопису та наявного естетичного смаку.

Психологічна установка позитивно впливає на виникнення естетичної потреби в учнів [1]. Однією з характеристик естетичної потреби є художня потреба, яка виникає внаслідок емоційного сприймання творів мистецтва й коректує загальну спрямованість художніх інтересів і мотиваційну сферу.

У свою чергу, потреба впливає на сприймання мистецтва, яке формується внаслідок сприймання об'єктів, явищ навколишнього середовища та сприймання художніх цінностей (живопису, зокрема). Активна участь школярів в процесі сприймання характеризується їх здатністю до естетичного оцінювання.

Естетична потреба й естетичне сприймання спонукають учнів до мистецької діяльності, яка розкривається в художній творчості та в естетичному перетворенні життєвого простору [5].

Отже, під мистецькою культурою учня ми розуміємо його здатність розпізнавати мистецьку цінність об'єктів (предметів) і явищ навколишнього середовища, що супроводжується асоціативно-цілісним переживанням дійсності з подальшим відтворенням її в мистецькій діяльності. Мистецька культура особистості характеризується наявністю естетичної потреби, мистецького смаку, мистецького досвіду [9].

На формування мистецької культури школярів спрямовані навчальні програми з образотворчого мистецтва. В основу сучасних навчальних програм покладено принцип інтеграції різних видів мистецтв. Так, автори концепції загального художнього розвитку школярів першого року навчання (А. Мелік-Пашаєв, З. Новлянська) вважають, що саме в цьому віці необхідно закладати основи сприймання різних видів мистецтв, враховуючи схожість їх емоційно-

естетичного впливу на особистість. Ми цілком погоджуємося з думкою цих авторів про те, що входження дитини в світ того чи іншого виду мистецтв має починатися не з відпрацювання технічних навичок, а з емоційно-почуттєвого сприймання цілісності навколишнього світу, з одного боку, і з усвідомлення емоційного змісту твору мистецтва, з іншого.

За принципом синтезу мистецтв створені й навчальні програми: «Мистецтво» (Л. Масол та колектив авторів); «Мистецтво» (О. Щолокової, Л. Ващенко); «Експериментальна інтегрована програма з образотворчого мистецтва 1-4 класи» (С. Коновець) та ін.

Розвиток творчого потенціалу, формування естетичних почуттів і потреб учнів відбуваються значною мірою під час самостійної художньої діяльності. Відтворення власного естетичного світосприймання за допомогою фарб є показником психічного стану дитини, її внутрішнього самоусвідомлення в навколишньому середовищі.

Таким чином, самостійна художня діяльність школярів, прилучення їх до кращих зразків світового живопису, сприймання прекрасного й потворного в навколишній дійсності й мистецтві розвивають морально-естетичні якості учнів та сприяють формуванню мистецької культури. Проте позитивний вплив творів живопису відбувається лише тоді, коли дитина підготовлена до їх сприймання, тобто, на якому рівні розвитку знаходяться її почуття, смаки, інтереси, потреби та естетичний досвід. Без цього навіть високохудожні живописні твори впливу на особистість не матимуть. Майбутньому вчителеві необхідно пам'ятати, що виховання в учнів естетичних почуттів насолоди, задоволення, бажання до художньої діяльності (практичної й споглядальної) є головним завданням предметів мистецтвознавчого циклу. Формуванню технологічних навичок (уміння малювати, співати) відводиться другорядна роль [9].

Отже, знання особливостей мистецької культури школярів, наявні навчальні програми з образотворчого мистецтва, проведена робота над сприйманням і створенням живописних творів сприяють формуванню мистецької культури учнів загальноосвітніх шкіл.

Список використаних джерел

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе педагогического образования. М., 1984. 208 с.
2. Волков Н. Н. Восприятие картины: пособие для учителя [под ред. д-ра пед. наук И. П. Глинской]. М., 1976. 32 с. ил.
3. Гун Г.Е. Художественная культура как система: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/hudozhestvennaya-kultura-kak-sistema>
4. Естетичне виховання засобами мистецтва: з досвіду роботи вчителів Київської обл.: метод. реком. для вчителів образотв. мистецтва загальноосвітніх навч. зал. різного типу. Біла Церква, 2005. 98 с.
5. Лилов А. Природа художественного творчества / пер. с болг. А. Антаноговой. М., 1981. 479 с.
6. Лисевич О. В. Формування мистецької культури майбутнього вчителя початкових класів як умови його творчого розвитку в контексті професійної компетентності. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2016. Вип. 47. С. 46-51.
7. Мистецтво у розвитку особистості: монографія [за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало]. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с.
8. Піддубна О. М. Педагогічний малюнок як основа професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у процесі вивчення предметів «Малюнок» і «Живопис». *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2016. Вип. 5. С. 92-96
9. Шмельова Т. В. Вплив мистецтва на формування естетичного світосприймання майбутніх вчителів. *Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка*, 2005. № 24. С. 270-272.